هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو پەرلەمان ؟ … عەلی مەحمود محەمەد

بەڕێز نێچیرڤان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان دەبێتە سەرۆکێك, کە دەسەڵاتی زۆر زیاترە لە سەرۆکەکانی فینلەندا, نەمسا, پورتوگال, زۆرینەی وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات کە بە هەڵبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پۆستەکە, تەنانەت لە سەرۆکی باشوری ئەفریقا کە بە سستەمی سەرۆکایەتی ناسراوە, تیایدا سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت, لە پەرلەمان مافی گۆڕینی هەیە کەی خواستی بێت, وەك چۆن یاکوب زۆمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسییەکەی لادا, کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بە سەرکەوتن کرد, تیایدا توانی ” 69,69% و 65,90% ” دەنگەکان بهێنێتەوە.

ئەو ترسەی هەمان بوو لە سستەمە پەرلەمانییەکەی برادەران, کە بە نەڕەو دروشمەوە نەك بە عەقڵەوە بانگەشەیان بۆی دەکرد, تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد, هەڵبژاردنی سەرۆك بوو لەناو پەرلەمان, کە نە پیوەندی بە چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە هەبوو کە ئیدعایان بۆی دەکرد, تەنها پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هۆڵی پەرلەماندا موزایەدە بکەن و لە بەرامبەریدا شتێك وەربگرن, ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر موزایەدە بکەن, ساناترین رێگا دەنگی پەرلەمانتارانە , ئەم قسەیەم سێ ساڵ لەمەوپێش وتووە .

زۆربەی وڵاتانی دیموکراسی جیهان سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە, ئەمانیش کە دابەش دەبن بەسەر 4 جۆر , لەوانە 43 وڵات راستەوخۆ سەرۆك لە لایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێرن و دەسەڵاتی تەواوی بە رکابەریان هەیەو هاوزەمان سەرۆکایەتی حکومەتیش دەکەن, وە 22 وڵات سەرۆکی بەهێزیان هەیە کە خەڵك هەڵیان دەبژێرێت بە بوونی سەرۆك وەزیرانی لاواز لە وڵات کە سەرۆك کۆمار دیاریان دەکات, هاوکات 29 وڵات سستەمی سیاسیان نیمچە سەرۆکایەتییە (سەرۆکێکی بەهێزی هەڵبژێردراو و سەرۆك وەزیرانی لاواز) کە پەرلەمان هەڵی دەبژێردرێت بە کەمتر لە دەسەڵاتی سەرۆك, بەمەش ژمارەی ئەو وڵاتانەی سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە لە جیهان دەگاتە 96 وڵات لە کۆی 193 وڵاتی جیهان , کە نزیك 49,7%ی وڵاتانی جیهان پێك

دەهێنن .

هەر لەم پەیوەندەدا 8 وڵات راستەوخۆ لەناو پەرلەمان سەرۆکی بەهێزی وڵات هەڵدەبژێرن بۆ بە بوونی سەرۆك وەزیران (نموونە باشوری ئەفریقیا), بەمەش ژمارەی وڵاتە سەرۆکایەتییەکان لە جیهاندا بەرز دەبێتەوە بۆ 103 وڵات.

هاوکات لە جیهان 45 وڵات کۆماری پەرلەمانی هەیە(زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا لەم چەشنەن) , لەمەڕەدا سەرۆکی وڵات بە دووجۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, کە ئەمانەش بە هەردوولایان کەمتر لە 25%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن , هەروەها 29 وڵاتی پاشایەتی دەستوری پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە(ئەوروپا و یابان و وڵاتانی کۆمەنوێلس), وە 8 وڵاتی پاشایەتی پەرلەمانی بە بوونی پادشای بەهێزەوە کە ئەمانەش ناتوانرێت بە سستەمی پەرلەمانی و وڵاتانی دیموکراسی بناسرێن(زیاتر وڵاتانی مەلەکی عەرەبین), هاوکات دیکتاتۆریش نین, بەمەش لە کۆی گشتی 169 وڵاتی دیمکراسی لە سستەمەکانی سەرۆکایەتی و پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە, نزیك بە 61 %یان سەرۆکیەتییەو 39%ەشی پەرلەمانییە بە کۆماری و پاشایەتی یەوە , گروپی یەکەم زیاتر لە ئەمەریکای لاتین و وڵاتانی سۆڤیەتی جاران و ئەفریقیاو ئەمەریکای باکور و وڵاتانی دەریای کاریبین ...... ,
وەلی گروپی دووەم زیاتر لە ئەوروپا و وڵاتانی نیمچە کیشوەری هیندی و وڵاتانی دەوروبەری و ئەسیوبیاو سۆماڵ و عێراق و لیبیایە...زۆربەیان ئەو وڵاتانەن دیموکراسیەت زیاتر چەسپیوەو یاساکانی هەڵبژاردن پێشکەوتنی زۆریان بەخۆوە بینیوە لە پێناو دادپەروەری زیاتر لە نوێنەرایەتی, دیارە لەم وڵاتانەش بە تایبەت ئەو وڵاتانەی دیموکراسیەت تیایاندا نەچەسپوە ناڕەزایەتی بەرامبەر بە سیستەمی سیاسی هەیە , نموونە ئێستا ناڕەزایەتی لە نیپاڵ هەیە داواکارن سەرۆك لەناو خەڵك هەڵبژێردرێت , لە عێراقیش نارەزایەتی هەیە بۆ هەمان ئاراستە , لام مسۆگەرە لە کوردستانیش ئەم داواکارییە لە داهاتوو دەتە پێشەوە , بە تایبەت دوای جێکەوتنی هەڵبژاردنی ناو پەرلەمان بەو هەموو دەسەڵاتەوە.

بەهۆی ئەوەی سستەمە سەرۆکایەتییەکانی وڵاتانی دواکەوتووی چەشنی کوردستان بەشێکی زۆریان بەرەو دکتاتۆریەت چوونە, نموونە وڵاتانی ئاسیای ناوەڕاست و ئەفریقیا ...., بۆیە بۆ گرنتی مانەوەی دیموکراسی لە کوردستان , سستەمی پەرلەمانی زۆر گونجاوە, بە بڕوای من لەناو ئەویشدا هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵکەوە بە دەسەڵاتی

تەشریفاتیەوە نەك لەناو پەرلەمان, كە تەنها لە بەرژەوەندی پارتە رامیاریەكانە و بگرە دەكرێتە هۆكارێك بۆ چەسپاندنی گواستنەوەی دەسەڵاتنی بنەماڵەیی لە نەوەی پێشووەوە بۆ ئێستا.

هەرچەندە مەرج نییە هەموو كات دیموكراسیەت و دەنگی خەڵك لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت, لە سایەی دیموكراسی راستەوخۆی سویسرادا تا ساڵی 1972 پیاوانی وڵات نەیان هێشت ژنان بەشداری دەنگدان بكەن, بە دەنگدان هیتلەر هاتە سەر حوكم, نموونە زۆرە, وەلێ ئەم نموونانە وا ناكەن ساردمان كەنەوە لە داكۆكی لە بەكارهێنانی دەنگی خەڵكی لە هەڵبژاردنەكاندا, وەلەو كەی جیهاندا بە تایبەت رۆژئاوا دیموكراسی نوێنەرایەتی كەوتۆتە ژێر پرسیارەوە, دوای هەڵبژاردن ئیتر حیزبی براوە وەك ئێستای كوردستان منەتی بە دەنگدەران نامێنێت, بۆیە وردە وردە باوەڕ بە دیموكراسی راستەوخۆ لە جیهان زیاد دەكات, هەرچەندە لە سویسرای پیشەنگی دیموكراسی راستەوخۆ كەم روودەدات دەستپێشخەرییە رادیكاڵەكان دەنگی پێویست بە دەست بهێنن, ئێستا دەستپێشخەرییەك هەیە بۆ ئەوەی ستافی حكومەتیش بە دەنگدان بێت واتا خەڵك هەڵیان بژێرێت وەلێ بە مەرجەوە , كەچی لە كوردستان بنەماڵەكان لە بەرژەوەندی خۆیان مافی دەنگدان لە خەڵك دەسەننەوە بە سات و سەوداو مامەڵەی ناو پەرلەمان, چونكە ئەگەر گەمەی ناو پەرلەمان نەبێت ئەوا حیزبی دۆڕاو لە ئەنجامی هەڵبژاردنەكە دەست بەتاڵ بۆی دەرە چێت.

سەرەك ناو خەڵك هەڵبژێردرێت, ئەگەر دەسەڵاتی تەشریفی بێت ئەوا لە تایبەتمەندی پەرلەمانی بوونی سستەم ناگۆڕێت, هەڵبژاردن لەناو خەڵك گرنگە لەبەر

1- هەموو تاكێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بكات بۆ خۆ كاندید كردن بۆ ئەو پۆستە, مافی هەمووان بۆ وەرگرتنی پۆستەكە پارێزراوە,.

2- هەموو تاكێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بكات بۆ هەڵبژاردنی سەرەك .

3- سستەم هەمە رەنگتر دەبێت , مەرج نییە ئەو لایەنەی حكومەت پێك دەهێنێت سەرەكی هەرێمیش بباتەوە, لە جیاتی بژاردەیەك دوو بژاردە لەبەردەم گەلدا دەبێت بۆ حیزبی حوكمڕان, دیارە لە ئێستادا لە جیاتی بنەماڵەیەك دەبێتە دوو بنەماڵە.

4- زۆرجار لە هەڵبژاردنی سەرەكدا, سەركەوتن لە دەرەوەی موئەسەسەی سیاسی باو روودەدات, بەمەش گۆڕانكاری گرنگ دەنێتە پێشەوە., بەڵام هەڵبژاردنی سەرەك لە ناو پەرلەمان بۆ قازانجی پارتە رامیاریەكانە

بە تایبەت گەورەکان , بەوەی دەتوانن کاندیدی خۆیان دیاریبکەن بۆ پۆستەکە کە پێشتر مامەڵەیان کردووە, بەمەش پۆستەکە لە نێوان خۆیان پاوان دەکەن , هاوکات لە کاتی ه□بژاردنی سەرۆك مامەڵە بە ژمارەی کورسیەکانیانەوە دەکەن ب□ ه□بژاردنی سەرۆك لە پشتیوانی کاندیدێك , بەمەش ئیمتیازاتی زیاتر بە دەست دەهێنن لە بەرامبەر دەنگدانیان بە کاندێك, لێرەدا ئازادی و دیموکراسیەت لە بەرژەوەندی حیزب بە تایبەتیش حیزبی گەورە دەکرێتە قوربانی , وە ئەگەر دەنگدان نهێنی بێت دەنگ فرۆشتنی پەرلەمانتاران, کورسی فرۆشتن و کورسی کڕین دەبێتە دیاردە, ئاشکراش بێت ئازادیان لێ دەسەنرێتەوە, ئەگەر سەرچڵی و یاخیبونێك هەبێت..

هاوکات بۆ بارودۆخی کوردستان بەهۆی زاڵ بوونی پاوانخوازی حیزبی و دەسەڵاتی بنەماڵەیی و سیاسەتی بەرچاو تەنگی حیزبایەتی, دەکرێت کۆمەڵێك پێوانە بۆ سەرۆك دیاریبکرێت بە کەمکردنەوەی دەسەڵاتەکانییەوە, لەوانە :

1- سەرۆك لە پارتەکەی دەست لە کار بکێشێتەوە.

2- سەرۆك بارەگای سەرەکی کارەکەی لە پایتەخت دەبێت و تەنها لە کۆشکی سەرۆکایەتی کە لە پایتەختە پێشوازی لە میوانەکانی دەکات.

3- سەرۆك ئەجندای کارەکانی رون بێت و سەرۆکی تەواوی گەل بێت و بەشێك لە کاتەکانی بۆ دیداری خەڵك دیاریبکات .

4- نابێت دوو کەسی نزیکی یەکتر هاوکات دوو پۆستی سیادی وەربگرن.

5 – نابێت کەسە نزیکەکانی سەرۆك کاری بازرگانی و خێرخوازی بکەن و پرۆژە لە حکومەت وەربگرن و کەناڵی راگەیاندنیان هەبێت.

6 – سەرۆك سەروەت و سامانی خۆی و کەسە نزیکەکانی ئاشکرا دەکات و بڵاوی دەکاتەوە بۆ ئاگادار بوونی هاووڵاتیان, چاودێری وردی خەرجی و بەخششەکانی دەکرێت.

7 – لە هیچ بارودۆخێك نابێت لە دوو خول زیاتر بەهیچ بەهانەیەك پۆستەکەی بۆ درێژ بکرێتەوە, یان خۆی کاندید بکاتەوە لە قۆناغەکانی دواتری ژیانیدا بۆ هەمان پۆست.

8 – نابێت هیچ ئیمتازێك زیاتر لە موچەو ئیمتیازاتەکانی سەرۆکایەتی هەبێت.

ئەوەی دەگوزەرێت لە هڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم لەناو پەرلەمان, پاشەکشەی ژیانی سیاسی□ لە کوردستان بە روکەشیەکەشی دەردەخات , هاوپەیمانی بۆرژوازی دەسەڵاتدار , لەو کەمە ئازادیەش پەشیمان دەبنەوە بەهۆی فشاری خەڵکەوە سەپێنراوە, حیزبی بۆرژوازی نەتەوەیی بوونە بە حیزبی ئۆلیگارشی , سیستەمی سیاسی لە بری دیموکراسی بۆتە بلۆتۆقراتی, هەموو فەزاکانیان داگیر کردووە, سیاسەت, ئابووری,

ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن.... هەمووشی لە خزمەت پاراستنی دەسەڵاتی بنەماڵەکانە ..دیموکراسی ڕاستەوخۆ باشترینە , لێ تا دەگەین بەو ڕۆژە , بە ڕێگا گرتن لە مامەڵەی بنەماڵەکان و درێژکردنەوەی تەمەنی دەسەڵاتیان , بە خولقاندنی هەلی زیاتر بۆ هەمووان, بە گەڕاندنەوەی کەرامەت و ئیرادە بە تاك, یەکێك لە دەرگا بچوکەکان سستەمی پەرلەمانییە بە هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵکەوە بە کەمترین دەسەڵاتەوە..